

Názov príspevku: **Vplyv rodových stereotypov na budúce učiteľky (nielen) anglického jazyka**

PaedDr. Petra Jesenská, PhD.

KAA FHV UMB, Banská Bystrica, SR

Abstract (max 10 lines): Female students outnumber male students, but our language hardly accepts this fact. Selected English course book, *New Headway Upper-Intermediate*, presents gender stereotypes as proved by research of its language.

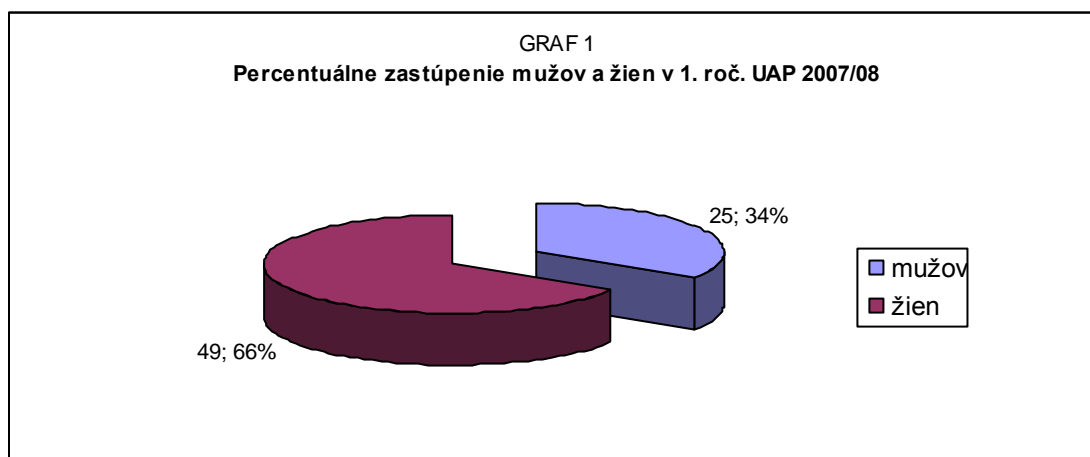
Key words (max 5 words): gender stereotypes, teacher, learner, “ideal“ fe/male,

1. Odráža sa vyššie percento žien (študentiek a učiteľiek) v jazyku?

Na Katedre anglistiky a amerikanistiky FHV UMB v Banskej Bystrici pripravujeme učiteľky a (malé percento) učiteľov anglického jazyka v kombinácii s iným aprobačným predmetom (napr. so slovenským/nemeckým/ruským/francúzskym jazykom, s dejepisom, matematikou, filozofiou a pod.). V názve príspevku však zámerne hovorím o budúcich učiteľkách a nie o budúcich učiteľoch, a to z niekoľkých dôvodov:

- Anglický jazyk (presnejšie učiteľstvo akademických predmetov) konkrétne na našej katedre študuje viac žien ako mužov. Tak napríklad v prvom ročníku bolo v školskom roku 2007/08 zapísaných 25 mužov a 49 žien (pozri graf 1 nižšie):

Graf 1 Percentuálne zastúpenie mužov a žien v 1. ročníku UAP 2007/08

Vysvetlivky: UAP – učiteľstvo akademických predmetov

Z grafu 1 je zrejmé, že ženy (66 %) numericky a teda aj percentuálne prečísľujú mužov (34 %). Podotýkam, že v posledných asi troch rokoch sa mierne zvýšil počet mužov študujúcich anglický jazyk, takže 34 % predstavuje v porovnaní s minulými rokmi skutočne vysoké číslo. Pri náhodnom porovnaní s 2. ročníkom¹ angličtiny prekladateľstva/tlmočníctva v r. 2008/09, kde je zapísaných 92 žien (89 %) a 11 mužov (11 %), je zrejmé, že nepomer medzi pohlaviami je vyšší v jasný neprospech mužov.

Pre porovnanie v prvom ročníku UAP bolo v školskom roku 2004/05 zapísaných 16 mužov a 70 žien, čo percentuálne predstavuje 19 % mužov a 81 % žien.

Podobne bol počet zapísaných žien (85 %) a mužov (15 %) v prvom ročníku UAP v rokoch 2001/02. Z vyššie uvedeného vidieť, že neporovnateľne vyššie percento žien sa zapisuje na učiteľstvo anglického jazyka v porovnaní s mužmi. Z tohto faktu logicky vyplýva nasledujúci bod (feminizácia školstva) – čím vyššie percento žien vyštuduje učiteľstvo, tým viac učiteliek pôjde učiť do škôl. Samozrejme a banálne tvrdenie. Čo z neho vyplýva? Sú to práve učiteľky, ktoré budú vplývať na nasledujúce generácie detí, žiačok a žiakov, študentiek a študentov. Učiteľky si z vysokej školy prinesú nielen vedomosti a isté zručnosti či kompetencie, ktoré nadobudli, ale aj zážitky, predsudky, stereotypy, nech už ich nadobudli akokoľvek a kdekoľvek. K tejto téme sa neskôr vrátíme.

- Feminizácia školstva je všeobecne známa (teda v školách pracuje nepomerne viac učiteliek ako učiteľov) – prečo teda hovoriť o mužoch, ak v odbore pracuje viac žien?
- Pokiaľ hovoríme o učiteľoch, zväčša máme na mysli učiteľky, ktoré sa však z jazyka akoby „vytratili“, neexistujú – tak sa stane, že 99 učiteliek + 1 učiteľ = 100 učiteľov, t.j. kvôli jednému mužovi zastreíme existenciu 99 žien v prospech gramatiky a v neprospech reálneho stavu vecí („zneviditeľňovanie“ žien v jazyku, a teda i v spoločnosti).
- Argument o generickom maskulíne v súčasnosti pôsobí samozrejme, ale treba si uvedomiť, že ide o pojem zavedený do teórie jazyka len nedávno (nadradenosť mužského rodu nad ženským rodom zaviedla do metajazyka gramatiky Angličanka Ann Fisher pravdepodobne v r. 1745, ale táto verzia sa nezachovala; jej názor neskôr prevzal/plagiarizoval britský gramatik John Kirkby).

¹ T.j. v r. 2007/08 boli prváci – čísla sú porovnateľné v rámci prvého ročníka.

2. Rodový stereotyp a jeho dôsledky

Fenomén rodu² bol na Slovensku dlho neznámym pojmom, kým sa v 90. rokoch nepodujali na jeho štúdium a skúmanie filozofky, sociologičky, jazykovedkyne a pod. Žiadalo by sa dodať *feministky*, ale tento termín je v slovenskej spoločnosti všeobecne tak negatívne prijímaný, že som sa snažila vyhnúť sa mu, ale zdá sa, že to nebude dosť dobre možné. Ukazuje sa, že termín *feministka* viaže na seba prevažne negatívne konotácie (o pozitívnych som zatiaľ nepočula) – ide o ženu, ktorá je frustrovaná, škaredá, tučná, opustená, rozvedená, alebo aspoň slobodná (= nikto ju nechce, resp. nikoho si „nechytla“), skrátka ide o akýsi ľudský nepodarok silne zaujatý voči mužom z bližšie nešpecifikovaných dôvodov, muži sa jej boja atď. Na internete sú celé blogy, články, rozhovory hľadajúce odpovede na otázku „Ste feministka?“, aby vás vzápätí upokojili odpoveďou, že na to máte právo a že neprekáža, ak sa o seba staráte a pod. Na stránkach *Aspektu* nenájdeme vysvetlenie termínu *feministka*, zato je vysvetlený pojem *feminizmu*, resp. *feminizmov* (rôznych druhov feminizmu). Okrem iného sa feminizmus vysvetľuje nasledovne:

„Feminizmus hľadá možnosti a účinné prostriedky na odstránenie rodovej nerovnosti a negatívnych aspektov spoločenských rodových konštrukcií, aby sa zmenili vzťahy medzi mužmi a ženami na základe rovnocennosti oboch rodov vo všetkých oblastiach života. V tomto kontexte sa diskriminácia žien, teda rodová nerovnosť, nepovažuje za osobné zlyhanie konkrétnej ženy, ale za sociálny problém, za dôsledok asymetrie moci medzi mužmi a ženami.“ (*Feminizmus*)

Ako predchádzajúce súvisí s učiteľkami a študentkami, ktoré sa pripravujú na budúce učiteľské povolanie? Rodové štúdiá (feministické hnutia a pod.) sa zaoberajú vnímaním „mužskosti“ a „ženskosti“³, teda spoločenských očakávaní kladených na obe pohlavia. Náš prístup⁴ k študentkám a študentom odráža naše životné skúsenosti, ale aj predsudky a stereotypy. U študenta sa zväčša podporuje asertivita a pribojnosť, kým u študentky sa nám takéto prejavy môžu zdať nevhodné. Skrátka rovnaké správanie je vyučujúcimi posudzované rozdielne v závislosti od pohlavia učiacich sa. Naše postoje si osvojujú a potom ďalej odnášajú a vnímajú ich ako normu, ktorou sa budú riadiť v dobe, keď sa samé stanú vyučujúcimi.

² Rod ako spoločenský, nie gramatický jav.

³ Mám na mysli „ideálneho“ muža a „ideálnu“ ženu, ktorí/é samozrejme neexistujú (a ani nemôžu existovať). Na tému mužskosti a ženskosti sa popisalo dosť, a preto sa nebudem ďalej tejto téme venovať.

⁴ Prístup vyučujúcich

Rodovo stereotypná výchova (a teda aj rodovo stereotypný prístup spoločnosti) so sebou prináša mnohoraké, zväčša negatívne, dôsledky, ktoré sa odrážajú v našom každodennom živote. Podpora a prezentovanie (hoci nevedomované) rodových stereotypov spôsobuje:

- segregáciu povolání,
- domáce násilie a iné formy ponižovania,
- mnohé iné.

Segregácia povolání je výraz označujúci povolania „typické“ pre ženy alebo len pre mužov, napr. muž – lekár, technik, policajt, politik, vojak, záchranár, vodič autobusu; žena – učiteľka, upratovačka, sekretárka, zdravotná sestra a pod. Tak sa napríklad stalo, že školstvo je prefeminizované a ženy v politike takmer nepočuť⁵. Nie je náhoda, že sféry vplyvu žien sú presne vymedzené a slabo platené (školstvo, zdravotníctvo, administratíva), kým „mužské“ povolania sú na Slovensku cenené spoločensky vyššie minimálne o tretinu (mzdy žien sú o tretinu nižšie).

Ponižovanie žien aplikované v rôznych formách (domáce násilie, opovrhovanie, nedoceňovanie názoru žien, obťažovanie, výsmech a pod.) ako aj zosmiešňovanie v každodennom živote – žena-vodička (žena za volantom), dlhé vlasy – krátky rozum, *cherché la femme*, vtipy o blondínkach a svokrách⁶ a pod. *Domáce násilie* je nástroj ponižovania ženy prostredníctvom rôznych druhov násilia – fyzické násilie (fyzické napadnutie, sexuálne násilie), ekonomické násilie (vydeľovanie finančných prostriedkov), psychické týranie (odopieranie spánku, nadávky, zosmiešňujúce poznámky na jej údajné nedostatky a pod.), spoločenská izolácia (vystačíme si sami), kontrolovanie (kto ti volal a čo chcel, kam ideš, ako to, že ešte si nie doma). Domáce násilie je uzavretý kruh, z ktorého je problém vystúpiť, hoci je zjavné, že i násilník takto maskuje svoje fobie zo samoty, neistoty a pod. Pojem domáceho násilia bol na Slovensku roky neznámy, dokonca sa za násilie ani nepovažovalo a zákon takýto termín nepoznal (manžel má právo na sexuálny styk s manželkou kedy sa mu zachce bez ohľadu na jej názor, muž má právo biť svoju ženu, veď ju nezabil a pod.).

K rodovo citlivej výchove sa na Slovensku zatiaľ oficiálne neprihlásila žiadna vzdelávacia inštitúcia. Dôvody môžu byť rôzne: ignorancia, obavy z výsmechu okolia,

⁵ Viac na tému vnímania političiek médiami v publikácii od autoriek Kobovej a Maďarovej (2007).

⁶ Prečo nie o brunetoch alebo svokroch? Prečo vôbec škodoradostné vtipy o skupine obyvateľstva, ktorej „spoločnou“ črtou je farba vlasov alebo rodinný vzťah?

nedôvera k danej téme, nedôvera v opodstatnenosť tejto témy a pod. Mnohí chápu *rodové štúdie/štúdiá* ako pseudovedu, ktorou ani nie je hodno sa zaoberať.

Želateľnými dôsledkami rodovo citlivej výchovy a pedagogiky by mohli a mali byť:

- desegregácia povolání a následné využívanie vzdelanostného a pracovného potenciálu žien nielen v zamestnaniach „typických a vhodných len pre ženy alebo výhradne pre mužov“ v závislosti od pohlavia,
- odsúdenie násilia ako takého – teda nielen násilia páchaného na ženách, ale aj na deťoch a mužoch – nikto nemá právo bezdôvodne ubližovať inému človeku,
- odsúdenie ponižovania žien – hovoríme o morálnom a etickom odsúdení, nie o zákonných postihoch,
- skoré uvedomenie (si) a odhalenie domáceho násilia a jeho morálne a aj zákonné odsúdenie (o. i. izolácia a potrestanie násilníka s cieľom zabrániť mu v páchaní ďalšieho násilia).

Čo z uvedeného vyplýva pre prípravu učiteľiek anglického jazyka? V anglickom texte sa rodová citlivosť⁷ prejavuje ekonomickejšie (úspornejšie) a prakticky nespôsobuje žiadne komplikácie, pretože pri substantívach alebo zámenách sa jednoducho použije lomka, prípadne zámeno 3. osobe v pluráli, napr. *wo/man, s/he, their, them* a pod. V slovenčine je možné aplikovať rodovo citlivý jazyk podobne, napr. *muž/žena, on/a, učiteľ/ka* atď.

Istý problém predstavujú slovenské slovesá v préterite, ktoré v sebe nesú nielen kategóriu minulosti (teda minulého času slovesa), ale aj kategóriu rodu, napr. *čítal, povedala, vzal, postavila sa* a pod. Slovenské adjektíva rovnako rozlišujú rod (*pekní chlapci, múdre ženy* a pod.) a ich rodovo správne použitie je komplikované a môže znížiť pochopiteľnosť textu. Napríklad namiesto vety *Študent prišiel na pohovor* veta *Študent/študentka prišiel/prišla na pohovor* nezohľadňuje ekonomicnosť prejavu, čo je v súčasnosti jedna zo základných požiadaviek kladených na písaný a ústny prejav.

V slovenčine fungujú isté pomenovania zamestnaní s vedomím, že ich vykonávajú prevažne ženy, napr. *upratovačka, sekretárka, zdravotná sestra, letuška* a na niektoré neexistuje mužský pendant (nepoužívame pomenovanie *zdravotný brat* ani *letuško, letuš*). V niektorých prípadoch použitia mužského pomenovania dochádza k štylistickému a sémantickému posunu, napr. *sekretár* (určuje asistenta, tajomníka a pod.), *steward* (prevzaté

⁷ Pod rodovou citlivosťou mám na mysli rodovú korektnosť, hoci uplatňovanie *politckej korektnosti* tento pojem sprofanovala.

uznačenie znie v tomto prípade dôležitejšie a noblesnejšie, ale i vážnejšie ako *letuška*). Angličtina jazykový „problém“ s letuškami (*air hostess, stewardess*) vyriešila použitím generického termínu *flight attendant*.

Faktom je, že sú zamestnania, ktoré zastávajú výhradne muži, napr. *baník, požiarnik*⁸, *horský nosič, vodič autobusu/vlaku* a nie je problém vytvoriť derivát ženského rodu (*banička, horská nosička, vodička autobusu/vlaku*), ale problém spočíva v tom, že by neodrážali realitu.

Jazykom je možné manipulovať a presviedčať prakticky o čomkoľvek. Jazyk je odrazom myslenia a aj reálnej skutočnosti. Reálnym faktom je, že slovenská spoločnosť má tendenciu vnímať ženu negatívne a muža pozitívne, resp. odsúdiť ženu za čin, za ktorý muž nie je odsudzovaný alebo je dokonca prijímaný pozitívne. Toto sú relevantné faktory ovplyvňujúce naše myslenie, a teda aj myslenie učiacich sa. Ak jazyk, v ktorom sa odráža realita, má takýto potenciál, potom možno tento stav zmeniť aj opačným spôsobom, a síce tak, že budeme cieľavedomejšie vyberať jazykové prostriedky a ich prostredníctvom ovplyvňovať myslenie svoje a svojho okolia. Jednoducho povedané, môžem (z)meniť realitu a prístup okolia k ženám a mužom pomocou výberu vhodných jazykových prostriedkov. Ak sa tieto nenachádzajú v učebnici v rovnocennej miere, môžem učiacich sa na to upozorniť ako učiteľ/ka. Môžem rozvinúť diskusiu na túto tému a precvičiť nielen argumentáciu v cudzom jazyku, ale zároveň učiacim sa pomôžem uvedomovať si rodové stereotypy zakotvené v našom každodennom živote, v našom správaní a v jazyku, odhaľovať a spoznávať ich aj v cudzom jazyku.

3. Výskum jazyka učebnice *New Headway Upper-Intermediate*

Učebnice anglického jazyka (tzv. *course books*) sú dôležitým prvkom na vyučovaní – rovnako pre učiteľky/učiteľov ako aj pre učiacich sa – učebnica je mikrosvetom, v ktorom sú exponované každodenné udalosti odohrávajúce sa v živote človeka – prostredníctvom jazyka, ilustrácií a výberu tém je prezentovaný život žien a mužov. Učebnice by mali zohľadňovať záujmy, záľuby, priania a želania, oboch pohlaví ako aj ich skúsenosti. Je to naozaj tak? Alebo je učebnica anglického jazyka ohnivkom v reťazi prezentovania rodových stereotypov a odovzdáva tieto stereotypy a predsudky nasledujúcim generáciám učiacich sa (a teda aj budúcim učiteľkám a učiteľom). Ak bližšie preskúmame jazyk 160-stranovej učebnice *New Headway Upper-Intermediate* zistíme veľmi zaujímavé skutočnosti.

⁸ V amatérskych a záujmových združeniach dobrovoľných hasičov/požiarnikov možno stretnúť i ženy a dievčatá, ale aktívne toto povolanie nevykonávajú.

V minulosti bývali ženy v anglickom jazyku zneviditeľňované aj „vd'aka“ používaniu zámena *he, his, him*, čo učebnice anglického jazyka riešia používaním lomky *he/she* alebo striedaním zámen *she does... he does...* Prípady použitia lomky tak, že sa ženské zámeno nachádza na druhom mieste, sú častejšie (napr. *he/she is sitting*). Ženy v jazyku nie sú neviditeľné, ale stále ostávajú „druhé v poradí“. Faktom je, že v učebnici sme sporadicky objavili i „zviditeľnenie“ žien prostredníctvom lomky *she/he is sitting* alebo sa osobné zámená zamieňali, napr. pri vysvetľovaní gramatiky boli používané samostatne zámená ženského alebo mužského rodu. Teda už to nie je len *he*, ale aj *she*, prípadne *they/them* v snahe o rodovú neutrálnosť.

Muž a jeho aktivity sú v učebnici kvantitatívne i kvalitatívne zaujímavejšie ako žena a jej záujmy a činnosti. Hoci vlastné mužské a ženské mená sa nachádzajú v rovnováhe, ženské mená sa nenachádzajú tak často v deminutívnej forme ako mužské. Ženám treba i formálne dávať najavo „úctu a rešpekt“.

Vlastné mená osôb boli zastúpené nasledovne: všetkých ženských mien bolo 64 a mužských mien bolo celkom 74. Zo 64 ženských mien 58 tvorili krstné mená, pred štyrmi stálo oslovenie *aunt* alebo *auntie* a v jednom prípade sa vyskytlo oslovenie *Dear Madam*, ktoré bolo súčasťou oslovenia vo formálnom liste *Dear Sir or Madam*. Vyskytlo sa jedno oslovenie *Lady* pred menom. V prípade ženských mien sa objavilo 9 deminutív. Zo 74 mužských mien bolo 69 krstných mien, pred dvomi stálo oslovenie *Mr*, pred jedným menom sa nachádzalo francúzske oslovenie *Monsieur* a v jednom prípade sa vyskytlo oslovenie *Dear Sir*, ktoré bolo súčasťou oslovenia vo formálnom liste *Dear Sir or Madam*. Raz sa objavilo oslovenie *professor*. V prípade mužských mien sa objavilo 21 deminutív, teda raz toľko ako v prípade ženských mien.

V texte učebnice *New Headway Upper-Intermediate* sme sa zamerali aj na výber pomenovaní osôb, ktoré sú spoločné pre mužov i ženy. V jazyku učebnice ich bolo presne 159, z toho 74 sa týkalo názvov povolání (*spokesperson, artist, sculptor, student, teacher, colonel, business person*) a 85 všeobecných názvov osôb (*nerd, liar, prisoner, VIP, sceptic, insomniac*).

Postavy, ktoré sú známe, významné, úspešné alebo inak zaujímavé sú prezentované rôznymi spôsobmi. Medzi takýmito osobnosťami sme v prípade žien objavili nasledovné:

- *Natalie Hodgson* – cestovateľka po svete a majiteľka levendulovej farmy (*world traveller and lavender farmer*),

- *Gilly Woodwart* – mladá žena, ktorá si v obchodnom dome Harrods kúpila moderné roztrapané a roztrhané džínsové nohavice, no pri nasledujúcom nákupe v tom istom obchodnom dome ju nechceli pustiť dnu pre jej neformálne oblečenie,
- *Cherry Haines* – veľmi úspešná finančná manažérka a obchodníčka z Británie,
- *Ada Teppit* – fyzicky zdravá žena dobrovoľne pripútaná na lôžko 40 rokov a vyžadujúca každodennú starostlivosť od svojej dcéry,
- *Jane Austin* – britská spisovateľka, o. i. autorka románu *Rozum a cit*,
- *Emma Thompson* – herečka, ktorá získala Oscara za stvárnenie hlavnej ženskej postavy vo filme natočenom podľa predlohy románu Jane Austin,
- *Rosemary Sage* – storočná pani spomínajúca na spôsob života svojho detstva a mladosti,
- *Lady Chryssie Cobbold* – aristokratka bojujúca s finančnými problémami,
- *Angie Cross* – rozvedená matka štyroch malých detí vysporiadavajúca sa s finančnými ťažkosťami,
- *Elizabeth I Tudor* – významná anglická panovníčka druhej polovice 16. storočia,
- *Leanne Kelly* – žena v domácnosti hodností svoj manželský vzťah,
- *Holly Harper* – úspešná editorka časopisu sa vyznáva z rozpadu manželstva, tvrdí, že matka jej prízvukuje, že „mladšia už nebude“, Holly túži po dieťati,
- *Deborah* – rozpráva históriu a pohnuté osudy členov celej svojej rodiny (predovšetkým otca).

Zo všetkých spomenutých žien sú slávne (celosvetovo známe) v skutočnosti tri: Alžbeta I. (*Elizabeth I*), Jane Austin a Emma Thompson – panovníčka zo 16. storočia, spisovateľka z 19. storočia a herečka z prelomu 20. a 21. storočia. Ostatné ženy sú spomenuté v súvislosti s prácou, finančnými ťažkosťami, ktorým dokážu alebo nedokážu čeliť, a v súvislosti s rozpadnutými partnerskými vzťahmi. Ide o „obyčajné“ ženy, ktoré stretávame v meste, v obchode, na ulici – ide o vytvorenie dojmu, že každá z nich je (môže byť) „jedna z nás“.

Medzi významnými alebo zaujímavými mužmi sme objavili nasledovné osobnosti:

- *Frank Webb* – muž, ktorý prebudoval budovu verejných dámskych toaliet na rodinný dom v juhozápadnej časti Londýna,

- *David Livingstone* – anglický viktoriánsky cestovateľ po Afrike (*traveller and explorer*),
- *Mick Watts* – moderný nasledovník D. Livingstona, cestovateľ po Austrálii a Ázii,
- *Charles Dickens* – spisovateľ, autor *Olivera Twista*,
- *Ken Follett* – spisovateľ, autor *Tretieho dvojčaťa (The Third Twin)*,
- *Jimmy Kramer* – vlastník hudobnej firmy Virgo,
- *Thomas Hardy* – spisovateľ,
- *Bill Gates* – najbohatší človek na svete,
- *Jake Jonathan Zebedee Mangle-Wurzle* – výstredný profesor z Británie,
- *Paul Nicholas* – prvý herec, ktorého obsadili do úlohy Ježiša v muzikáli *Jesus Christ Superstar*,
- *Bob Wilden* – pracovník daňového úradu, ktorý je šetrný (lakomý) v práci aj v súkromí,
- *Malcolm Stacey* – novinár BBC na polovičný úväzok, autor dvoch kníh o peniazoch, solventný muž a veľký lakomec (*miser*, „držgroš“),
- *Henry VIII Tudor* – anglický panovník v prvej polovici 16. storočia,
- *Michelangelo* – renesančný sochár, architekt, maliar a básnik,
- *Pápež Július II.* – pápež, ktorý Michelangela požiadal o vymaľovanie stropu Sixtínskej kaplnky,
- *Elvis Presley* – rokenrolový spevák.

Medzi slávnych mužov možno zaradiť nasledujúcich 8: *Michelangela*, *Henricha VIII.*, *Thomasa Hardyho*, *Charlesa Dickensa*, *Davida Livingstona*, *Kena Fowlletta*, *Elvisu Presleyho* a *Billa Gatesa*. Ide o talianskeho renesančného umelca, panovníka zo 16. storočia, dvoch spisovateľov z 19. storočia a spisovateľa z 20. storočia, cestovateľa z prelomu 19. a 20. storočia, speváka z 20. storočia a úspešného podnikateľa prelomu 20. a 21. storočia. Niektorí muži v tejto kategórii (slávnych a známych) pravdepodobne boli známi v čase, keď pôsobili na javisku (*Paul Nicholas*) alebo v cirkvi (*pápež Július II.*), ale medzi slávnych sme ich nezaradili, pretože pre dnešného človeka sú prakticky neznámi, pokiaľ nie sú významnými odborníkmi v danej oblasti.

4. Záver

V príspevku je načrtnutých niekoľko vplyvov a dôsledkov rodových stereotypov na budúce učiteľky anglického jazyka. Vplyv prostredia na študentky a študentov je zásadný rovnako ako spôsob prezentovania učiva v jazyku učebnice. Preto i závery, ktoré na základe výsledkov a interpretácie výskumu jazyka vyplývajú pre edukačnú a jazykovú prax vo vyučovaní anglického jazyka, možno zhrnúť do niekoľkých bodov:

- preferovanie striedania zámen oboch pohlaví na vyučovaní,
- pri odkaze na názvy osôb, ich funkcií a povolání používať pri zámenách lomku *s/he*,
- ak je to možné, používanie rodovo neutrálneho zámena *they, them, theirs* v pluráli,
- vyhýbanie sa rodovo zaťaženým názvom osôb,
- podporovať názory vyjadrujúce rodovú rovnosť v podobe rovnakej del'by práce a oddychu v domácnosti i na pracovisku,
- žiadať od učiacich sa všímať si, či sú muži a ženy opisované negatívne alebo pozitívne v závislosti od pohlavia (napr. ako je prezentovaná v texte učebnice stará žena a ako mladý muž),
- diskutovať s učiacimi sa na témy „dokonalá žena“, „dokonalý muž“, „ženskost“, „mužskost“, spoločenské očakávania od oboch pohlaví a pod.

Bibliografia

Feminizmus. Prístupné na: <http://glosar.aspekt.sk/default.aspx?smi=1&ami=1&vid=114>,
<http://glosar.aspekt.sk/default.aspx?ami=5&smi=5> (28/2/2009)

KOBOVÁ, Ľubica – MAĎAROVÁ, Zuzana. 2007. *Kradmá ruka feministky rozvažuje za plentou. Aspekty parlamentných volieb*. Bratislava: Aspekt, 2007. ISBN 978-80-85549-67-6

JESENSKÁ, Petra. 2008. *Prezentovanie rodových rol a stereotypov vo vybraných učebniciach anglického jazyka pre dospelých učiacich sa*. Banská Bystrica: KAA FHV UMB, 159 s. [Rigorózna práca]

SOARS, Liz – SOARS, John. 2000. *New Headway English Course Upper-Intermediate. Student's Book*. Oxford: Oxford University Press, 2000, 160 s. ISBN 0-19-435800-3